

Asia: VN/335/2019-OM-118

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Museovirasto on perehtynyt asiaan ja lausuu asiasta maa- ja vesialueiden arkeologisen kulttuuriperinnön, rakennetun kulttuuriympäristön sekä maiseman osalta seuraavan:

Museovirasto on lausunut aikaisemmin vesilain tarkistamiseen liittyvästä työryhmän mietinnöstä (MV/00031/2023) sekä niin sanotusta arviomuistiosta (MV/4/05.00.00/2019).

Museovirasto pitää kannatettavana sitä, että vesilain muutosten tavoitteena on tukea kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämistä ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä. Luontoarvojen säilymistä turvaavat toimenpiteet tukevat yleensä myös kulttuuriperintöarvojen säilymistä sekä kulttuuriympäristöistä ja -maisemista nauttimista. On myös myönteistä, että esityksessä huomioidaan kalastuksen kulttuuri- ja virkistysarvot, paikalliskulttuurit sekä kalastuskulttuurin olemassaolo- ja perintöarvot (4.2.2. Ympäristövaikutukset). Nämä edustavat myös elävää, aineetonta kulttuuriperintöä. Tällä hetkellä esimerkiksi Tornionjoen vaelluskaloista riippuvainen lippokalastuskulttuuri on ehdolla Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Suomen ja Ruotsin yhteinen hakemus nostaa esiin muun muassa yhteiseloä luonnon kanssa sekä ihmisen kekseliäisyyttä kalastuksessa. Päättös valinnasta saadaan loppuvuonna 2026. Aineettoman kulttuuriperinnön kansallisessa luettelossa sekä wikiluettelossa ovat lisäksi mukana muun muassa Puruveden talvinuottaus, varrassiian paistaminen ja patopyynti lijoella.

Kohdassa 4.2.3 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset todetaan asianmukaisesti – kuten Museovirasto on aikaisemmin korostanut –, että nollavelvoitelaitokset ovat tyypillisesti osa alueen kulttuurimaisemaa ja -perintöä ja että laitoksille jälkikäteen asetettavista velvoitteista erityisesti kalatien rakentamisella on voimallaitoksen välittömään läheisyyteen sijoittuessaan vaikutuksia alueen kulttuuriympäristöön. Lisäksi todetaan Museoviraston esittämä näkemys, että vesivoimallaitoksen kulttuurihistorialliset tai alueen muut arkeologiset arvot eivät lähtökohtaisesti

muodostu nollavelvoitelaitoksille asetettavien kalatalousvelvoitteiden esteeksi, vaan velvoitteet voidaan yleensä panna täytäntöön voimalaitosten kulttuurihistorialliset arvot säilyttäen.

Kohdassa 4.2.3 viitataan myös Museoviraston vuoden 2018 ohjeeseen (Ohje kulttuuriperinnön huomioiminen virtavesien, kosteikkojen ja ranta-alueiden hankkeissa) ja muun muassa maakuntamuseoihin. Todettakoon, että uuden museolain astuttua voimaan 1.1.2020 toimivat alueelliset vastuumuseot (aikaisemmat maakuntamuseot) museoviranomaisina ja asiantuntijoina alueensa kulttuuriperintöön liittyvissä kysymyksissä mukaan lukien myös virtavesien kohteet. Museovirasto korostaa edelleen kulttuuriympäristöarvojen huomioimista ja yhteensovittamista osallistamalla museoviranomaisia mukaan suunnitteluprosessiin hyvissä ajoin ennen vesilain mukaista lupamenettelyä.

Aikaisemmissa lausunnoissaan Museovirasto on myös kiinnittänyt huomiota siihen, että mahdollisen jatkovalmistelun yhteydessä kulttuuriperintöön tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota lupamenettelyssä ja kulttuuriperintöarvojen selvittäminen tulee ottaa mukaan osana vesitalouslupamenettelyä. Museovirasto toteaa, että vaikutustenarviointia ja sen yhteydessä esitettyjä tarpeita ei ole hallituksen esitysluonnoksessa otettu huomioon nyt ehdotetuissa lupasäännöksissä tai niiden perusteluissa. Kulttuuriympäristöarvojen oikea-aikaisen selvittämisen ja huomioon ottamisen varmistamiseksi esimerkiksi säädettävää lupamenettelyä ja pyydyttäviä lausuntoja koskevissa pykälissä tai niiden säännöskohtaisissa perusteluissa olisi perusteltua tuoda esille tarve kulttuuriympäristöön kohdistuvien vaikutusten selvittämiseen ja huomiointiin sekä museoviranomaisten oikea-aikaiseen kuulemiseen. On myös syytä korostaa, että kalataloushankkeissa tulee varata riittävä rahoitus kulttuurihistoriallisten selvitysten tekemiseen kohdealueella. Muun muassa näiden selvitysten pohjalta alueelliset vastuumuseot tekevät vaikutusarviointia.

Museoviraston tulkinnan mukaan kalatalousvelvoitteilla voi olla vaikutuksia erityisesti voimalaitoksen rakennuksiin ja patorakennelmiin sekä niihin liittyviin mahdollisiin rakennushistoriallisiin arvoihin. Luonnonmukaisella kalatiellä voi olla puolestaan vaikutuksia maa- ja vesialueiden arkeologiseen kulttuuriperintöön. Kummallakin vaihtoehdolla on myös maisemavaikutuksia. Virasto on aikaisemmin myös korostanut, että kulttuurihistoriallisten arvojen selvittämisen kannalta on selvää, että kohteista tarvitaan riittävästi tietoa – sekä paikallisesta, alueellisesta että valtakunnallisesta näkökulmasta –, jotta vaikutusten arviointi voi olla luotettavaa. Erityisesti valtakunnallisen tiedon lisäämistä varten virasto julkaisi vuonna 2025 selvityksen Virtavesien kulttuuriperinnön tilannekuva - jääkaudesta nykyhetkeen, joka on ensimmäinen valtakunnallinen esitys virtavesiympäristöjen kulttuuriperinnöstä.

<https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/virtavesien-tilannekuva-kokoaa-tiedot-jokien-ja-purojen-kulttuuriperinnosta>

Elävän perinnön wikiluttelo:

https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/w/index.php?search=kalastus&title=Toiminnot%3AHaku&wprov=acrw1_-1

Osastonjohtaja Ulla Salmela

Erikoisasiantuntija Sallamaria Tikkanen

Tikkanen Sallamaria
Museovirasto - Kulttuuriympäristöpalvelut-osasto